

Sygn. akt V CSK 413/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 sierpnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa M. M.

przeciwko S. Sp. z o.o. w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 9 sierpnia 2018 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 1 marca 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania wraz z
rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 1 marca 2017 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powoda M. M. od wyroku Sądu Okręgowego w Ś., którym oddalone zostało powództwo przeciwko S. Sp. z o.o. w K., w sprawie o wypłatę powodowi wygranej z

zawartej z pozwanym umowy zakładu wzajemnego, obejmującego typowanie wyników zawodów sportowych.

Oddalenie powództwa wynikało z przepisów ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (art. 2 ust. 2 pkt 2, dalej jako u.g.h.), ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (art. 8 ust. 1 i 3, dalej jako u.ś.u.d.e.) i postanowień regulaminu internetowych zakładów bukmacherskich, wydanego przez pozwanego na podstawie tej ustawy oraz art. 384 § 1 k.c. Jak ustalono w sprawie, w dniu zawarcia umowy obowiązywał regulamin zawierania zakładów bukmacherskich zatwierdzony przez Ministra Finansów z dnia 29 maja 2014 r. Według tego regulaminu, zaakceptowanego przez powoda (mimo nie zapoznania się z nim, jak oświadczył później) wraz z zawarciem umowy dnia 13 września 2014 r., przewidziane były limity maksymalnych wypłat dla poszczególnych gier sportowych, w wypadku meczu siatkarskiego Polska-Iran, którego dotyczy spór było to 50 000 złotych. Regulamin był dostępny na stronie internetowej pozwanego w formie tekstowej do zapoznania się przez uczestnika zakładów, a dostępność ta, zdaniem Sądu była wystarczająca w myśl art. 8 ust. 1 pkt 2 u.ś.u.d.e. Było to też wystarczające do zapoznania się przez powoda z ograniczeniem wypłaty do wskazanej kwoty 50 000 złotych, o czym stanowił pkt 5.3.5. regulaminu. Zawarcie umowy przez powoda zostało potwierdzone odpowiednim kuponem, który powód wydrukował.

Pozwana rozliczyła się z powodem wypłacając mu stosownie do regulaminu kwotę 45 000 złotych, zamiast oczekiwanej przez powoda kwoty 209 676,72 złotych. Ze względu na zatwierdzenie treści regulaminu przez Ministra Finansów, Sąd nie dopatrywał się naruszenia przez pozwanego przepisów o klauzulach niedozwolonych wobec konsumentów.

Rozpoznając apelację Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i ocenę prawną, którą tylko uzupełnił i częściowo zmodyfikował. Chodziło o wyłączenie zastosowania wobec regulaminu zakładów bukmacherskich przepisów o wzorcach umownych z k.c., w tym także art. 384 k.c., gdyż regulamin wiązał strony na mocy ustawy o grach hazardowych (art. 60). Za oświadczenie woli w rozumieniu art. 60 k.c. zostało poczytane przesłanie przez pozwanego na

konto powoda drugiego kuponu, informującego o wysokości wygranej. Kupon ten został wysłany w postaci elektronicznej w zautomatyzowany sposób, regulując tym samym, według Sądu sytuację prawną stron umowy o zakład wzajemny. Generując kolejny kupon, zawierający informację o wysokości wygranej, zgodnej z treścią regulaminu, pozwany, zgodnie z oceną Sądu uchylił się od skutków wcześniejszego oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu. Powód mógł z łatwością zauważyć błąd, gdyby rzeczywiście zapoznał się z treścią regulaminu, więc spełnione zostały przesłanki z art. 84 § 1 k.c. Ze względu na elektroniczne składanie oświadczeń woli przez strony, za wystarczające w myśl art. 88 § 1 k.c. należało także uznać uchylenie się w taki sam sposób (elektroniczny) od skutków oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił Sądowi Apelacyjnemu naruszenie zaskarżonym wyrokiem przepisów postępowania, tj. art. 328 § 2 w związku z art. 378 § 1 k.p.c., polegające nie rozpoznaniu wszystkich zarzutów apelacji; art. 328 § 2 k.p.c. przez brak konkretnych ustaleń służących do oceny zastosowania art. 88 § 1 k.c.; art. 217 § 1 w związku z art. 382 k.p.c. przez pominięcie braku zarzutów pozwanego odnośnie do oświadczenia woli pod wpływem błędu, a następnie uchylenie się od skutków tego oświadczenia; art. 227 w związku z art. 381 i art. 328 § 2 k.p.c. przez pominięcie ponowionych w apelacji wniosków dowodowych; art. 231 w związku z art. 157 § 1 i art. 382 k.p.c. przez wadliwe ustalenie zakresu faktów bezspornych. Naruszenie przepisów prawa materialnego dotyczy art. 8 ust. 2 u.ś.u.d.e., art. 22 ust. 2 pkt 3 u.g.h. oraz art. 384 § 1 i 4 k.c. oraz w związku z art. 1 ust. 5 pkt 4 lit. c Dyrektywy 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dalej jako dyrektywa o handlu elektronicznym) oraz pkt 12 i 16 preambuły do tej dyrektywy [chodzi o motywy dyrektywy] przez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że zasady i przepisy u.ś.u.d.e. mają zastosowanie do zawierania umów o zakładach wzajemnych przez Internet; art. 65 § 1 i 2 w związku z art. 385 § 2 i art. 385¹ k.c. przez niewłaściwe zastosowanie tych przepisów i wyłączenie ich stosowania w sprawie; art. 65 § 1 i 2 w związku z art. 385 § 2 k.c. przez ich nie zastosowanie

i dokonanie interpretacji pkt 5.5. regulaminu na korzyść pozwanego; art. 385¹ § 1 k.c. przez jego nie zastosowanie; art. 84 § 1 oraz art. 88 § 1 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu, wraz z zasądzeniem kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Umowa przyjęcia zakładu wzajemnego zawarta między stronami miała podstawę w ustawie o grach hazardowych, była więc umową, w której przyjmujący zakład (pозwany) był przedsiębiorcą a uczestnik zakładu (powód) - osoba fizyczna - konsumentem. Miały więc zastosowanie przepisy dotyczące wzorców umownych i klauzul niedozwolonych w umowach konsumenckich (art. 384 i nast. k.c.). W tym przypadku był to regulamin i obowiązujący pozwanego obowiązek formułowania postanowień jednoznacznie oraz w sposób zrozumiały (art. 385 § 2 k.c.), a także zakaz umieszczenia w nim postanowień niedozwolonych (art. 385¹ i nast. k.c.).

Skarżący zarzucił słusznie, że Sądy w toku instancji nie rozpoznały kwestii niedozwolonego charakteru niektórych klauzul umieszczonych w regulaminie, co należało uczynić z urzędu po to, aby ewentualnie wyeliminować zarzut wystąpienia tego rodzaju postanowień w regulaminie. Nietrafne okazało się bowiem stwierdzenie w zaskarżonym wyroku, że przepisy k.c. o klauzulach niedozwolonych nie mają zastosowania w rozpoznawanej sprawie dlatego, że regulamin ten został zatwierdzony na podstawie obowiązujących w tamtym czasie przepisów przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych (art. 60 ust. 2 u.g.h.). Brak jest jednak przepisu, który dawałby podstawę do sanowania wadliwych ustawowo postanowień wzorca przez decyzję administracyjną o jego zatwierdzeniu. Zatwierdzenie regulaminu (wzorca umownego) nie zwalniało więc sądu od zbadania go pod kątem jednoznaczności i zrozumiałości sformułowań oraz nie zawierania niedozwolonych klauzul w umowie z konsumentem. Obowiązek kontroli wzorców umownych z urzędu w umowach konsumenckich wielokrotnie potwierdzało orzecznictwo (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2007, I CSK 27/07, OSNC-ZD 2008, nr A, poz. 25 i powołane tam wyroki Europejskiego

Trybunału Sprawiedliwości (obecnie TSUE) oraz uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2004 r., III CZP 110/03, OSNC 2004, nr 9, poz. 133, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2006 r., III CZP 3/06, OSNP 2007, nr 1-2, poz. 35 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2017 r., V CSK 534/16 i z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, nie publ.). Nie można oczywiście przesądzić wyniku takiej kontroli, ale zaniechanie dokonania jej i to wbrew oczekiwaniom podnoszącego tę kwestię konsumenta jest naruszeniem zasad ochrony konsumenta w stosunkach prawnych z przedsiębiorcą, gwarantowanej konstytucyjnie i mającej także podstawę w obowiązkach przedsiębiorcy, stanowiących jedną z zasad dotychczasowej ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (jedn. tekst Dz. U. z 2017 r. poz. 2168), ponowionej w ustawie z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz. U. poz. 646).

Z tym łączy się niezbadanie przez Sądy pierwszej i drugiej instancji zarzutu powoda naruszenia przez pozwanego art. 22 ust. 2 pkt 3 u.g.h. w odniesieniu do niezapoznania przed przystąpieniem do gry jej uczestników, a więc także powoda, z innymi niż wskazane w samym przepisie (pkt 1 i 2) zastrzeżeniami dotyczącymi sposobu gry, wymienionymi w regulaminie. Miało to znaczenie dla sposobu gry powoda i ma znaczenie ze względu na zmianę treści kuponu w kolejnym kuponie, z powołaniem się pozwanego na błąd jako wadę oświadczenia woli. Ustalenia faktyczne w tej części są niejasne, zwłaszcza co do spełnienia przez pozwanego przedsiębiorcę warunków prawnych błędu, których dowiedzenie, zgodnie z przesłankami określonymi w art. 84 k.c. nie zostało wykazane, tylko jakby założone ze względu na stanowisko pozwanego. Z ustaleń wynika, że pozwany wystawił dwa kupony opiewające na różne kwoty. Pierwszy kupon należało potraktować jako potwierdzenie zawarcia umowy, zgodnie z ogólnymi przepisami o zawarciu umowy i jej wykładni (art. 65, art. 66 i nast. k.c.). Nie zostało wyjaśnione, co sobą stanowił drugi kupon, który wskazywał na niższą kwotę wygranej niż spodziewał się powód. Zdaniem pozwanego miało to być jego oświadczenie woli, będące następstwem błędu zawartego w poprzednim kuponie. Rodzi się pytanie, czy kupon ten nie powinien zostać uznany tylko za informację daną uczestnikowi (powodowi) o wygranej, nie stanowiąc sobą w ogóle oświadczenia woli.

Jakiego bowiem nowego oświadczenia woli może oczekiwać strona zawartej ważnie umowy, która powinna zostać wykonana przez przyjmującego zakład, zgodnie z jej treścią i stosownie do warunków znanych stronom w chwili zawierania umowy o zakład wzajemny. Wątpliwość ta nie została rozstrzygnięta ze wskazaniem na okoliczności świadczące o poprawnym prawniczo wyborze jednej z możliwości. Tymczasem z uzasadnienia wyroku wynika, że drugi kupon został uznany nie tylko za oświadczenie wiedzy, ale i woli pozwanego z przyznaniem pozwanemu skutecznego uchylenia się od pierwszego oświadczenia złożonego pod wpływem błędu. Kwestia ta wymaga zbadania, jak również skutki prawne możliwości wykupienia zakładu na kwotę nie przewidzianą regulaminem, w tym odpowiedź na pytanie, czy nie doszło do przyjęcia w wypadku zakładu powoda do jednostkowej zmiany postanowień regulaminu działaniem pozwanego *per facta concludentia*.

Zbadania wymaga również, czy pozwany złożył oświadczenie o uchyleniu się od skutków oświadczenia woli pod wpływem błędu, co w wypadku złożenia oświadczenia woli drugiej osobie, a tak było w niniejszej sprawie, uchylenie się od skutków błędu wymaga spełnienia dodatkowych przesłanek (art. 84 § 1 zdanie drugie k.c.). Brak informacji w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku oraz wyroku pierwszej instancji, aby to było przez pozwanego podniesione i dowiedzione. Jest dość wątpliwe, aby wystawienie drugiego kuponu w formie elektronicznego komunikatu automatycznego mogło stanowić jednoczesne skorzystanie z możliwości, jaką dają przepisy o wadach oświadczenia woli. Skarżący podnosi, że kwestia ta w ogóle nie była przedmiotem zarzutów apelacji pozwanego i nie była przez niego podnoszona aż do zamknięcia przewodu sądowego przez Sąd Apelacyjny, a ponadto zostały oddalone przez Sąd wnioski dowodowe lub nie przeprowadzone dowody, w tym dowód z przesłuchania stron, zasadne z uwagi na podnoszone zarzuty naruszenia prawa procesowego. Zbadania wymaga nawet możliwość zapoznania się powoda z regulaminem zakładów wzajemnych, który był brany pod uwagę na czas zawierania umowy przez strony, gdyż nie jest jednoznaczne, jakie brzmienie regulaminu było udostępnione powodowi (mowa jest o tym, że powód nie miał i nie mógł mieć w dacie otwierania konta u pozwanego we wrześniu 2013 r. regulaminu według stanu na 29 maja 2014 r. (data zawarcia

umowy), gdyż regulamin ten w tym brzmieniu nie istniał, a kwestia ta była podnoszona przez powoda na rozprawie dnia 28 sierpnia 2016 r.

Dokładniejszego zbadania wymaga również prawidłowość zastosowania w sprawie przez Sąd Apelacyjny przepisów u.ś.u.d.e., gdyż z dyrektywy 2000/31WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 8 czerwca 2000 r. o handlu elektronicznym wynika wyłączenie jej stosowania (a więc i ustawy opartej na postanowieniach tej dyrektywy) do gier hazardowych na rzecz ogólnych przepisów kodeksu cywilnego o zawieraniu umów.

Przedstawione wady wyroku Sądu Apelacyjnego wskazują na trafność zarzutów powoda odnośnie do naruszenia podniesionych w skardze przepisów prawa materialnego i procesowego, prowadząc do zasadności zastosowania art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i orzeczenia jak w sentencji wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

jw